

Rodna Gruda

Nasmejani Plečnik na Brionih

Objavljeno dne/Published on: 31.03.2017

Avtor članka/Article Author: Edita Žugelj

Slovenski arhitekt Jože Plečnik je s svojimi stvaritvami pustil neizbrisen pečat na Dunaju, v Pragi, predvsem pa v rodni Ljubljani. V Plečnikovem letu 2017, ko obeležujemo 60. obletnico smrti in 145-letnico rojstva tega velikega mojstra, smo obiskali Plečnikovo hišo v Ljubljani in si pod vodstvom Marijana Ruperta iz NUK ogledali razstavo Plečnik na Brionih. Na njej je mogoče videti tudi do sedaj neznane fotografije Plečnika med obiskom brionskega otočja, kjer je zaključeval svoj zadnji v celoti dokončani projekt, vrtni paviljon za Tita.

Legacy of Jože Plečnik With his creations, the Slovenian architect Jože Plečnik has left an indelible mark on Vienna, Prague, and his hometown Ljubljana. In Plečnik's year 2017, 60 years have passed since the death and 145 since the birth of this great man. To mark the occasion, we visited Plečnik's house in Ljubljana where Marijan Rupnik from the National and University Library showed us the exhibition entitled Plečnik and the Brijuni Islands (Plečnik na Brionih). The exhibition includes never-before-seen photographs of Plečnik's visit to the Brijuni Islands, where he finished his last project – a garden pavilion for President Tito.

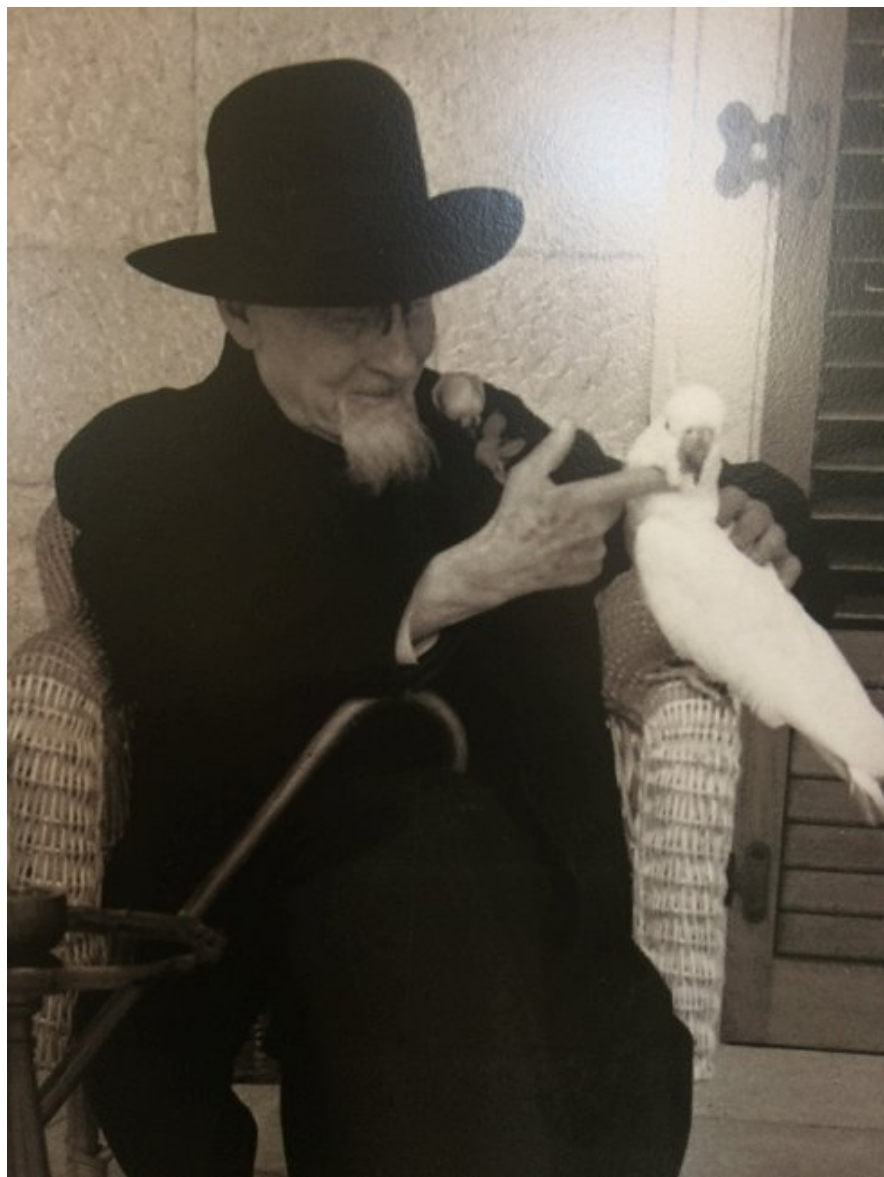
V hiši na Karunovi ulici je mojster arhitekt Jože Plečnik do pozne starosti v zasebnosti živel odmaknjeno in samosvoje življenje. V njej je danes pod okriljem Muzeja in galerij mesta Ljubljane na ogled Plečnikova zbirka, ki je bila leta 2009 razglašena za spomenik državnega pomena. Po celoviti prenovi kompleksa Plečnikove hiše med letoma 2013 in 2015 so v njej zaživele nova stalna razstava Plečnik, novi prostori za občasne razstave, študijski center, Plečnikova učilnica za pedagoške in andragoške programe ter muzejska trgovina z izborom oblikovalskih izdelkov in publikacij. Poleg naštetega si je moč ogledati tudi prizidek, v katerem je Plečnik prebival in kjer so še danes ohranjeni dragoceni izvirni umetnikovi ambientni z opremo, osebnimi predmeti, predstavljeni so tudi glinasti, mavčni in leseni modeli različnih projektov, Plečnikova osebna knjižnica in risarsko orodje.

Razstava Plečnik na Brionih

Pri nastanku razstave o gradnji vrtnega paviljona na Brionih, leta 1956, je Plečnikova hiša sodelovala z Narodno in univerzitetno knjižnico (NUK). Avtorja razstave sta Marijan Rupert in Žiga Cerkenik. Kot je povedal Rupert, vodja Zbirke rokopisov, redkih in starih tiskov v NUK, je namreč umetnostni zgodovinar dr. Lojze Gostiša tej knjižnici pred časom daroval obsežno zbirko iz svojega osebnega arhiva, ki je tako postala dostopna javnosti. Poleg gradiva, ki dokumentira njegovo življenje in delo, vsebuje Gostišev arhiv tudi zanimivo in pomembno gradivo o njegovih življenjskih sopotnikih, prijateljih in

znancih, s katerimi je sodeloval. »Najbolj dragocen del arhiva se nanaša na zadnje obdobje življenja in ustvarjanja arhitekta Jožeta Plečnika,« pripoveduje Rupert. »Dr. Gostiša je namreč osebno pripomogel k uresničitvi zadnjega Plečnikovega projekta, vrtnega paviljona na Brionih. V arhivu najdemo prepise Plečnikove korespondence, popolno fotodokumentacijo njegove arhitekture po Evropi, od Dunaja in Prage do Ljubljane, pa različnih projektov, izjemno dragoceno gradivo za paviljon, ter širši javnosti do sedaj neznane fotografije.« Lojze Gostiša Plečnika pred letom 1955 sicer ni osebno poznal, a je vedno občudoval njegovo delo. Po njegovi smrti je postavil prvo pregledno razstavo v Narodni galeriji in pozneje veliko prispeval k popularizaciji arhitekta. Arhiv fotografij, ki je nastal ob Plečnikovih obiskih in postavitvi paviljona na Brionih, je zanimiv in pomemben dokument Plečnikovega zaključnega ustvarjalnega obdobja, hkrati pa so to zadnje posnete Plečnikove podobe pred njegovo smrtjo januarja 1957. Mojster se je nerad fotografiral, zato so njegove zadnje fotografije še toliko dragocenejše, na njih pa je običajno resnobni profesor videti sproščen in nasmejan.

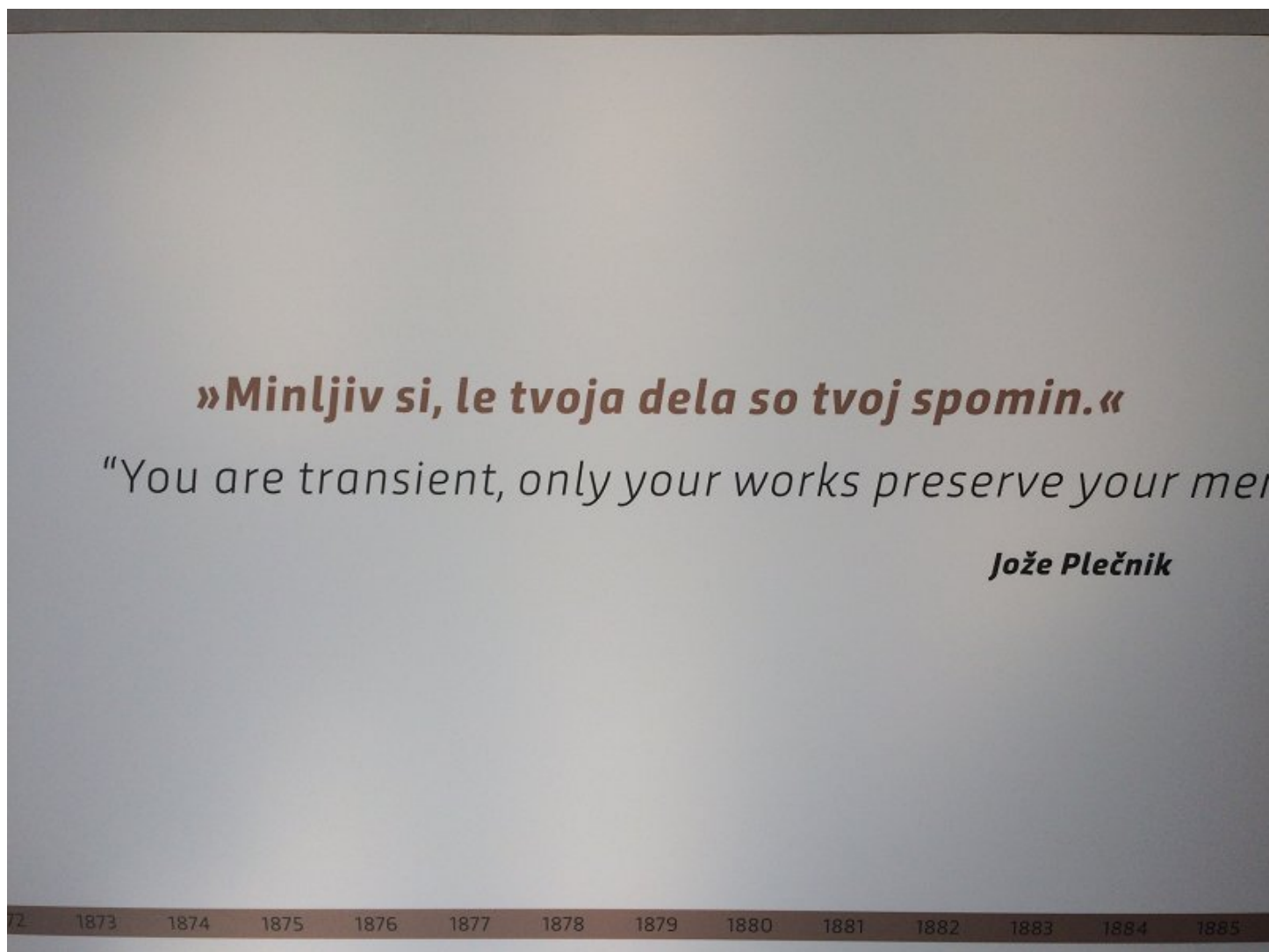
Antični paviljon za Tita

Kot je povedal Rupert, so bili Brioni, skupina otočkov ob zahodni obali istrskega polotoka, naseljeni že v obdobju antike, na njih so številne ostaline iz rimske dobe. Konec 19. stoletja so spet postali zanimivi kot mondeno letovišče avstrijske državne administracije. V tem času je na otoku nekaj stavb nastalo tudi po načrtih arhitekta Maksa Fabianija. Po drugi svetovni vojni so Brione spremenili v letno rezidenco za predsednika Tita in povojno jugoslovansko politično nomenklaturu. V ta namen so želeli dati prostoru novo vsebino, tudi s postavitvijo primerne arhitekture. »Celotno zgodbo lahko rekonstruiramo na podlagi Gostiševih dnevniških zapiskov in pričevanja,« pripoveduje Rupert. »V začetku leta 1955 se je Gostiša po priporočilu organizacije Zveze slovenskih borcev oglasil pri Plečniku s prošnjo, da bi pripravil načrt za vrtni paviljon, ki so ga želeli podariti predsedniku Titu. Plečnik se je naročila iskreno razveselil. V povojnem času kljub statusu profesorja na ljubljanski fakulteti za arhitekturo namreč ni prejel veliko naročil za nove projekte. V tedanji novi socialistični družbi je njegova arhitektura veljala za malce staromodno. Plečnikovi odnosi z novo oblastjo so bili sicer korektni, a zadržani. Njegov položaj je ves čas do smrti ostal neomajen – kot velik umetnik in moralno nesporna osebnost je tako v življenju kot v stroki vedno vztrajal pri svojih načelih, ki so bila popolnoma neodvisna od aktualne ideologije in družbenih razmer.« Plečniku naj bi kot

eden najbolj očitnih zgledov pri snovanju paviljona služil Teodorikov mavzolej v Ravenni, ki s svojo klesano kupolo sodi med klasične primere poznoantične arhitekture.

Kot meni Plečnikov izvrstni poznavalec dr. Damjan Prelovšek, je velikega arhitekta pri tem naročilu navduševala tudi možnost, ki je do takrat še ni imel, da bi namreč svojo arhitekturo prvič postavil v sredozemskem okolju, česar si je kot velik ljubitelj antične kulture vedno želel. Njegova dela so v glavnem postavljena v osrednji Evropi, neposredna bližina Jadranskega morja pa bi ga simbolično povezala z izvorom evropske, antične grške in rimske arhitekture. Zato, kot pravi Prelovšek, lahko razumemo, da je triinosemdesetletni umetnik z veseljem sprejel Gostiševo povabilo in ga tudi, kot je sam dejal, z vso predanostjo izpolnil. Nekoliko je tudi upal, da bo ob tej priliki morda srečal Tita, ki ga je imel za pomembno zgodovinsko osebnost. Vendar jugoslovanskega predsednika med Plečnikovima obiskoma Brionov leta 1955 in '56 ni bilo v rezidenci, se je pa arhitekt seznanil z njegovim kakadujem Kokijem. Plečnika so na Brionih sprejeli s primernim ceremonialom. Vozil se je na kočiji z vprego lipicancev, spremljali pa so ga arhitekt Vinko Glanz, direktor Brionov ter Lojze Gostiša.

Plečnikov paviljon danes stoji v protokolarnem, za javnost zaprtem delu Brionov. Ohranil se je tudi leseni model paviljona po načrtih, ki so bili realizirani. Arhitekt Tone Bitenc ga je spremenil v lesteneč, ki še danes visi v stranski sobi gostilne Plečnikov hram v Križankah.